

II. DE STRIJD

1. DE VAKBEWEGING.

Tot nog toe is hier gesproken over de taak van de arbeidersklasse, zelf de produktie onder haar leiding te nemen en deze te organiseren; en niet over de strijd om zover te komen. Om de strijd bewust en doelmatig te kunnen voeren is het nodig het doel klaar voor ogen te zien. Maar deze strijd zelf, de verovering van de macht over de produktie, is de eerste hoofdzaak, is het zwaarste deel van het werk. Uit deze strijd komen ook spontaan de arbeidersraden op.

In elke maatschappij, die op uitbuiting van een arbeidende door een heersende klasse berust, is er tussen deze beide klassen een voortdurende strijd gaande om de verdeling van het totale produkt, dus om de graad der uitbuiting, om verlichting of verzwaring van de druk. Zo is de geschiedenis van vroeger eeuwen, speciaal de middeleeuwen en daarna, vol van felle strijd tussen landheren en boeren. Daar komt dan nog een andere strijd bij. In elke maatschappij, waar door vooruitgang van techniek een nieuwe produktiewijze opgroeit, met een nieuwe klasse, die meester wil worden, om de nieuwe produktievorm tot volle ontplooiing te brengen, ontstaat een strijd tussen de te voren machtige neergaande en de eerst nog zwakke maar opkomende klasse. Zo is de geschiedenis van de latere eeuwen vol van felle strijd tussen de adel en de burgerij, tussen de macht van het grondbezit en de macht van het kapitaal. In opeenvolgende stoten, tijden van oplaaiende strijd, van revoluties en oorlogen veroverde de bourgeoisie de heerschappij. Onder het kapitalisme staat de arbeidersklasse voor deze beide soorten van strijd, en heeft dus een dubbele taak. Zij heeft zich te verweren tegen de druk van de uitbuiting, dus met de kapitalisten te strijden over de verdeling van het totale arbeids-

produkt; en bij de voortgaande ontwikkeling van haar kracht heeft zij de heerschappij te veroveren, om een nieuwe produktiewijze te grondvesten.

Deze strijd neemt zeer verschillende vormen aan al naar de graad van ontwikkeling van de maatschappij en van de arbeidersklasse zelf. Bij de eerste invoering van machines in de industrie — in de spinnerij, en later in de weverij, in Engeland in het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw — leest men van arbeiders, die in opstand komen en de machines stukslaan. Dit zijn echter de kleine handwerkers, die door de konkurrentie van de machine verarmd en verhongerd zijn, en nu tevergeefs pogen de oorzaak van hun ondergang te vernietigen. Wanneer zij dan, en hun nakomelingen daarna, zelf in de fabriek komen, als loonarbeiders, om met die machines te werken, staan zij er anders voor. Bij de verdere uitbreiding der industrie gaat het dan evenzo met de verarmde plattelanders, die in massa naar de stad en in de fabriek trekken, aangelokt door wat hun een goed loon toeschijnt. En in de volgende geslachten zijn het steeds meer de afstammelingen van de arbeiders zelf, die de fabrieken vullen.

Voor deze allen begint bijna dadelijk de strijd voor betere arbeids- en levensvoorwaarden. De kapitalisten, de bezitters van de fabrieken en machines, trachten de arbeidstijd zo lang mogelijk en het loon zo laag mogelijk te houden, omdat de felle konkurrentiestrijd hen dwingt, zo goedkoop mogelijk te produceren en zoveel mogelijk kapitaal te vormen. Eerst, zolang de arbeiders machteloos zijn tegenover de meesters, kunnen zij dat doen zonder veel tegenstand te vinden. Maar dan barst het verzet los in de enig mogelijke vorm, de staking. In de staking leren de arbeiders voor het eerst hun kracht kennen, uit de staking groeit de nieuwe macht tot strijden op. Uit de staking komt de aaneensluiting met de vakgenoten van de fabriek, van de stad, van het gehele land. Uit de staking bloeit de solidariteit op, het gevoel van diepe verbondenheid met de klassegenoten, het eerste morgengloren van wat eenmaal de zon en het leven van de nieuwe maatschappij zal zijn. De onderlinge hulp, eerst tijdelijk door het bijeenbrengen van steunfondsen geboden, krijgt dan een duurzame vorm in de vaste verbinding van de vakvereniging.

Wel zijn eerst nog voorwaarden nodig. De ruwe bodem van rechteloosheid, van regeringsalmacht en politiewillekeur, uit vóórkapitalistische tijden overgeleverd, moet eerst geëffend worden, voor een duurzame bouw en een regelmatig werken van de vakvereniging mogelijk is. En dat hebben de arbeiders zelf moeten afdwingen. In Engeland heeft in de eerste helft van de 19e eeuw de felle revolutionaire aktie van het Chartisme, in Duitsland heeft een halve eeuw later de politieke strijd van de sociaaldemokratie de grondslag geschapen waarop, onder de snelle groei van de kapitalistische industrie, ook de vakbeweging zich machtig

kon ontwikkelen.

Vaste organisaties worden nu opgebouwd en verenigen zich over het gehele land tot vakbonden, die dan overal afdelingen vormen en steeds meer alle arbeiders van eenzelfde vak omvatten; spoedig ook zoeken zij zelfs internationaal overleg en samenhang. Door middel van hoge contributies worden strijkkassen gevormd, waaruit steun verleend kan worden, wanneer onwillige ondernemers door staking gedwongen moeten worden tot behoorlijke arbeidsvoorwaarden. Geslachtofferde stakingsleiders worden tot gesalarieerde bestuurders gemaakt, opdat onafhankelijke en tegelijk deskundige vakgenoten namens de arbeiders onderhandelingen met de ondernemers kunnen voeren. Zo konden, door strijd op het juiste ogenblik, steeds door onderhandeling aangevuld, loontarieven en werktijden vastgesteld worden, zover deze nog niet door wettelijke bepalingen vastgesteld waren. Zo waren de arbeiders niet meer machteloze eenlingen tegenover de fabrikanten, machteloos omdat honger hen dwong hun arbeidskracht te verkopen tegen elke prijs. Zij voelden zich beschermd door hun organisatie, door de macht van hun vaste samenhang en solidariteit, waarbij ieder lid op zijn beurt bereid was, niet slechts geldelijke steun voor zijn strijdende kameraden te offeren, maar zelfs zijn werk, zijn bestaan in de waagschaal te stellen voor de organisatie, hun gemeenschap. Zo komt er een zeker evenwicht van macht tussen de ondernemers en de in vakbonden georganiseerde arbeiders. Geleidelijk worden de vakbonden erkend als de natuurlijke en normale vertegenwoordiging van de arbeidersbelangen, als een macht die mee beslist, al is nog telkens strijd en staking nodig, en al kunnen zij zich tegen de machtigste grootkapitalisten niet doorzetten.

Ziet men van deze beperking af en denkt men zich de vakbeweging tot volle ontplooiing gekomen, dan betekent dat helemaal niet, dat de uitbuiting opgeheven en de macht van het kapitaal bedwongen is. De persoonlijke willekeur van iedere afzonderlijke kapitalist is bedwongen; de ergste uitwassen van exploitatie zijn weggenomen; en dat is ook in het belang van de andere kapitalisten, de concurrenten. Het kapitalisme is enkel genormaliseerd; er is een zekere norm van juist dragelijke uitbuiting gekomen. Een norm van loonhoogte, die de eenvoudigste behoeften zo kan vervullen, dat de arbeiders niet steeds door honger tot verzet opgejaagd worden. Een norm van werktijd, waarbij de arbeidskracht juist geheel verbruikt wordt; hoewel, door het versnelde arbeidstempo en de intensieve arbeidsmethoden, de verkorting van arbeidstijd toch weer zo ver geneutraliseerd wordt, dat nog altijd de levenskracht aangetast wordt en de arbeidskracht vroeg versleten is. Het blijft een wankelbaar evenwicht, dat steeds door strijd verdedigd moet worden. De vakvereniging is noodzakelijk onder het kapitalisme om dit evenwicht in stand te houden, om te verhin-

deren dat onder de druk van een almachtig kapitaal de arbeiders zo verzwakt en vernietigd worden, of anders zo tot een wanhoopsstrijd op leven en dood aangezet, dat ze voor het kapitaal zelf onbruikbaar worden. Zo werd, wat bekrompen ondernemers niet konden inzien, maar de verder ziende leiders van de kapitalistische maatschappij min of meer instinctief voelden, de vakbeweging tot een onmisbaar orgaan van het opgroeiende kapitalisme. Ofschoon een schepping van de strijdende arbeiders, behoort zij bij de burgerlijke maatschappij.

Dit burgerlijk karakter van de vakbeweging komt ook daarin tot uiting, dat de splitsingen in de burgerlijke wereld zich in haar min of meer herhalen. Ondanks haar onmiddellijk praktisch doel spelen de overgeleverde politieke en godsdienstige denkbeelden hun rol; christelijke en zelfs liberale organisaties werden opgericht naast en tegenover de grote vakbonden, die officieel neutraal en algemeen geheten, inderdaad min of meer socialistisch gericht waren. Zij werden opgericht om aan de aandrang van deze arbeiders naar organisatie tegemoet te komen, en hen toch onder klerikaal of burgerlijk toezicht te houden, opdat zij zich niet door hun andersdenkende kameraden zouden laten meeslepen en daarbij met klassestrijdgedachten zouden besmet worden.

Met de ontwikkeling van het grootkapitaal wordt de toestand voor de arbeiders ongunstiger. Het voelt zich machtig genoeg om geheel baas te willen zijn. Bovendien gaan de kapitalisten zich ook organiseren in ondernemersbonden. Nu wordt de gelijkheid van krachten, die tijdelijk scheen te ontstaan, weer vervangen door een sterke overmacht van het kapitaal. De stakingen worden met uitsluitingen beantwoord, die zware geldelijke eisen voor ondersteuning aan de arbeiders stellen, en de kassen der vakbonden ledigen. Tegen het geld van de bourgeoisie kan het geld van de arbeiders niet op. In de onderhandelingen over loontarieven worden de vakverenigingen steeds meer de zwakste partij; zij moeten stakingen vrezen, die het bestaan van hun kassen, dus ook het verzekerde bestaan van hun vele bestuurders en beambten bedreigen. De bestuurders moeten bij de onderhandelingen verslechteringen aanvaarden om de strijd te vermijden. Zij zien dit als vanzelfsprekend en onvermijdelijk, want zij voelen hoe bij de veranderde machtsverhoudingen de strijdmiddelen van hun vakbond krachteloos worden.

Maar voor de arbeiders is het niet vanzelfsprekend, dat zij vermindering van hun loon, verzwaring van hun werk, die beide al aan de rand van uiterste levensmogelijkheid liggen, zwiingend aanvaarden. Zij willen strijden, zij willen zich verzetten; instinctief voelen zij dat er in hen nog een grote kracht tot strijden schuilt; als ze maar precies wisten hoe. Instinctief voelen zij, dat geduldig aanvaarden voor hen steeds verdere verzwakking en verlaging moet meebrengen, en dat strijd alleen, hoe die dan ook in elk afzonderlijk

geval afloopt, dit kan verhinderen. Zo ontstaan, door toenemend verschil in standpunt, toenemende konflikten in de vakverenigingen zelf, tussen de leiders en de arbeiders. De arbeiders protesteren tegen de nieuwe tarieven, die hen ten gunste van de ondernemers in slechter toestand brengen. De besturen moeten hun best doen om de door hen gesloten overeenkomsten te doen aanvaarden; zij moeten die verdedigen. Zo worden zij tot zaakwaarnemers van de kapitaalbelangen, tegen de arbeidersbelangen. En daar zij de verenigingen beheersen, worden nu de vakverenigingen tot organen, niet enkel meer van het kapitalisme, maar van het kapitaal.

Door de groei van de vakverenigingen tot massa-organisaties, gevolg van de uitbreiding van het kapitalisme, de groei van de arbeidersklasse en de noodzaak van onderlinge aaneensluiting, is er een steeds groter aantal beampten nodig om ze te besturen. Deze worden steeds meer tot een burokratie, een macht boven de leden, die alle machtmiddelen van de vereniging direkt onder haar beheer heeft. Zij beschikt over de grote geldmiddelen en regelt daarvan de besteding; zij beschikt over de pers van de vakbeweging en kan daarmee haar inzichten bij de leden doorzetten. Formeel heerst de democratie — evenals in een staat met algemeen kiesrecht — formeel hebben de leden te beslissen en hebben zij de afgevaardigden te kiezen, die op de vakkongressen de besluiten nemen. Maar deze zijn ook arbeiders, die slechts een klein deel van hun zorg aan de algemene zaak kunnen wijden, of misschien ook in aanmerking komen om zelf eens bestuurd te worden. Zulke kongressen krijgen steeds meer het karakter van parlementen; en evenals parlementen een middel zijn voor regeringen van politici om hun macht over de kiezers te verzekeren, zo groeit ook de vakburokratie tot een regering, een macht over de leden. Bovendien, doordat er tussen hun levensomstandigheden een tegenstelling bestaat, het rustig verzekerde van de ambtenaar tegenover het steeds onzekere, bedreigde van de arbeider, ontstaat er een tegenstelling van algemene levensvisie. De leiders en beampten van de vakbeweging verkrijgen steeds meer een klassekarakter, enigszins gelijksoortig met de intellektuele beamptenklasse.

De rol van de vakbeweging was de arbeiders door spontane gezamenlijke strijd uit de hulpeloze ellende op te heffen en hun plaats in de maatschappij te verzekeren. Wanneer dan het grootkapitaal zich konsolideert tot een monopolistische macht, van bankkapitaal en industrie tezamen, is deze oude rol afgelopen. Zij is nu tot een reuzenorganisatie van de arbeidersklasse geworden, met een erkende plaats in de maatschappij. Steeds meer wordt de positie der vakverenigingen wettelijk geregeld en wordt aan haar tariefovereenkomsten bindende kracht toegekend. Zij zijn het middel, waardoor het monopoliekapitaal de arbeidersmassaas beheerst, om hun, als één front, de arbeids- en

levensvoorwaarden op te leggen, die het nodig acht. Zolang niet scherpere middelen van heerschappij nodig zijn, is voor deze beheersing de vakverenigingsvorm de beste, omdat zij, evenals de parlementaire regering, aan de arbeiders de illusie laat, dat ze zelf hun eigen belangen beheersen; en omdat de traditie van de vroegere mooie strijd, vol inspanning en offers, nawerkt in een sterke gehechtheid. Zo worden de vakverenigingen tot organen van de heerschappij van het grootkapitaal over de arbeiders.

2. DIREKTE AKTIE.

Als orgaan van de strijd der arbeidersklasse tegen het kapitaal heeft de vakvereniging afgedaan. Maar daarmee kan de strijd zelf niet ophouden. Want onder het grootkapitaal worden de neerdrukkende tendenzen steeds sterker; dus moet ook het verzet der arbeiders feller en krachtiger worden. De maatschappelijke krisissen worden reusachtiger en vernielender en brengen alle verbeteringen, die door vroegere strijd verzekerd schenen, in gevaar. De uitbuiting wordt verscherpt, omdat daardoor alleen de daling van de winstvoet als gevolg van de groei der kapitaal massa kan worden vertraagd. De concentratie van kapitaal heft de onderlinge strijd der kapitalisten niet op, maar brengt hem op een hoger plan, op reusachtiger schaal, in de vorm van wereldoorlogen om de beheersing der aarde; en deze brengen zwaardere druk en uitbuiting, en eisen onnoemelijke offers van de arbeiders. Zo worden deze steeds weer opgezweept tot verzet. Maar tegenover de zo reusachtige macht van het kapitaal kunnen de oude strijdvormen niet meer dienen. Nieuwe vormen van strijd zijn noodzakelijk. En hun eerste begin springt spontaan op in de wilde staking, de direkte aktie.

Direkte aktie is aktie, waarin de arbeiders zelf onmiddellijk optreden, zonder vakverenigingsbesturen uit hun naam te laten handelen. Wilde staking heet ze in tegenstelling tot de gereguleerde, door de vakvereniging geproklameerde staking. Men weet, dat deze laatste toch zonder uitwerking is, als ze door de besturen, op aandrang der arbeiders, tegen hun eigen zin en inzicht geproklameerd wordt — vaak met de bijgedachte dat de arbeiders door de mislukking een lesje moeten krijgen — en steeds zo snel mogelijk weer wordt opgeheven. Als de druk te zwaar wordt, breekt, buiten de vakvereniging om, vaak nadat deze allang vruchteloos onderhandeld heeft, het verzet uit. De koppen worden bij elkaar gestoken, en spontaan barst de strijd van grotere of kleinere groepen los.

Strijd van arbeiders tegen het kapitaal is zonder organisatie niet mogelijk. En organisatie treedt dan ook, even spontaan, onmiddellijk te voorschijn. Niet door een vereniging te stichten, een bestuur te kiezen en een reglement op te stellen. Daarmee zouden de stakers feitelijk de leiding weer uit hun hand geven. Het is voorgekomen, dat ze, in oude voorstellingen bevangen maar verbitterd tegen hun vakbond, een nieuwe vakvereniging stichtten, met hun aktiefste krachten aan het hoofd. Deze trad dan eerst heel fors en flink op; maar ten slotte moest ze, als ze klein bleef, weer verdwijnen door gemis aan massale kracht; of, als ze groot werd, ging ze na veel onderling geharrewar ten slotte dezelfde weg op als de oude vakverenigingen. Hebben de arbeiders genoeg lessen op dit gebied gehad, dan houden ze bij een spontane staking de leiding geheel in hun eigen hand.

Leiding in eigen hand beteekent, dat alle initiatief en alle beslissing van de arbeiders zelf uitgaat. Door voortdurend overleg met elkaar worden alle werkzaamheden verdeeld. Er wordt een stakingskomitee aangewezen, omdat allen niet altijd door samen kunnen blijven. Maar alle besluiten worden door de stakers zelf genomen, al het wezenlijke werk wordt door henzelf verricht. Besluiten en doen, beide in gezamenlijkheid, zijn hier één.

Dit is in de eerste plaats propaganda onder de andere arbeiders, om de staking uit te breiden. De druk op het kapitaal moet versterkt worden. Tegenover de geweldige macht van het kapitaal is niet slechts de enkele arbeider, maar zijn ook de afzonderlijke groepen machteloos. De enige macht, die tegen het kapitaal opgewassen is, is de vastberaden aaneengeslotenheid van de gehele arbeidersklasse. Dat weten of voelen de kapitalisten ook zeer goed; wat hen bij een beperkte staking tot toegeven kan brengen, is de vrees dat de staking algemeen zal worden. Naarmate een feller vastberadenheid bij de stakers blijkt, en de strijd steeds groter massaas meesleept, in die mate is er meer kans op winnen. Zulk een uitbreiding is mogelijk, omdat het hier niet één groep van arbeiders betreft, die het slechter hebben dan wat als normaal geldt. Ook in de andere arbeiders leeft een diepe ontevredenheid, allen voelen zich onder de veranderde machtsverhoudingen omlaaggedrukt, overal is de brandstof opgehoopt. Doen ze mee, dan is het niet zo zeer om de anderen, maar vooral om zichzelf te helpen. Zolang zij zich zwak voelen, ieder bezorgd om zijn plaats, onzeker over de kameraden die niet zijn als hij, zonder vaste samenhang, komt het niet tot actie. Maar komt het tot strijd, dan is het alsof zij ineens andere mensen worden; dan wijkt de persoonlijke vrees naar de achtergrond; dan springen — omdat deze de noodzakelijke voorwaarden zijn om te kunnen winnen — de krachten van gemeenschapsgevoel, van solidariteit, van toewijding en opoffering naar voren, en daarmee groeien moed en durf en volharding. En dat vooral is aan-

stekelijk; de daad bij de enen wekt vertrouwen en durf bij de anderen; zij voelen dezelfde krachten in zich wakker worden. En zo kan de wilde staking als een vuurvlam overslaan naar andere bedrijven en steeds groter massaas meeslepen.

Dit kan niet het werk zijn van enige onverschrokken enkelingen, al zijn wel vaak de impulsen die van hen uitgaan van betekenis. En het kan ook niet op bevel of volgens besluit van oude of zich nieuw opwerpende leiders gedaan worden. Dit is het werk van allen, in eigen gemeenschappelijk initiatief. De arbeiders moeten niet slechts alles zelf doen, ze moeten het ook zelf weten, zelf uitdenken, zelf beslissen. Zij zijn zelf geheel verantwoordelijk voor hun strijd. Zij kunnen de verantwoordelijkheid niet afschuiven op een vakbond die voor hen zorgt. Zij zijn van passieve tot aktieve mensen geworden; die hun lot in eigen hand nemen. En ze zijn van losse individuen tot één aaneengesloten blok geworden.

Want hier treedt nu nog een bijzonderheid op: de kunstmatige splitsing van de arbeiders in verschillende verenigingen, gescheiden naar vak, naar godsdienst of politiek, valt hierbij weg. In de vakbeweging speelde de overlevering uit de oude tijd nog een grote rol; de arbeiders uit verschillende vak, die naast elkaar in de fabriek stonden, behoorden vaak tot verschillende vakverenigingen, die elkaar bestreden; of behoorden tot ideologisch verschillend gerichte, christelijke, socialistische, liberale of katholieke bonden. Zij werden door hun leiders, zelfs bij gemeenschappelijke strijd, gescheiden gehouden, om mogelijke besmetting met eenheidsgedachten te verhinderen, en hielden bij zulk een strijd enkel voeling door middel van de besturen. Nu, in een werkelijke spontane strijd, wordt dit alles onwezenlijk als een van buiten opgeplakt etiket. Voor de praktijk van deze strijd, uit de arbeiders zelf opkomend en door hen zelf gevoerd, is eenheid nodig; en deze eenheid is er, anders zou de strijd er niet zijn. Alles wat naast elkaar in één bedrijf staat, in onmiddellijke lotsverbondenheid, tegenover eenzelfde meester, behoort bijeen in gezamenlijk handelen. Als schimmen uit het verleden wijken de verschillen van lidmaatschap van verschillende verenigingen naar de achtergrond, nauwelijks bewust in de nieuwe levende werkelijkheid van de strijdeenheid. Dit bewustzijn vooral, van de nieuwe klasse-eenheid in plaats van de oude verdeeldheid, is het dat geestdrift geeft en gevoel van kracht.

Hier komen dus reeds enige kenmerken van de nieuwe strijdwijze duidelijk naar voren: het zelfdoen, het zelf in handen houden van alle actie — wat wel eens eigen leiding genoemd wordt — en de eenheid volgens de natuurlijke arbeidsgroepering, de bedrijven. Zij komt op, spontaan, tegen alle overgeleverde leringen in, maar niet tegen te houden, als gevolg van de drukkende overmacht van het grootkapitaal, waartegen de oude organisaties niet meer kunnen strij-

den. Dat wil dus helemaal niet zeggen, dat de arbeiders weer de winnende partij zijn geworden. De wilde stakingen leiden doorgaans ook tot nederlagen, omdat zij te klein van omvang zijn; slechts in sommige gunstige gevallen brengen ze succes in het afweren van verslechtingen. Maar ze zijn van waarde als uitingen van nieuwe strijdgeest, die zich niet laat onderdrukken, die vanzelf ontspringt uit de instinkten van zelfbehoud, van plichtgevoel tegenover gezin, van gemeenschapsgevoel met kameraden. En steeds is er de winst van groeiend zelfbewustzijn en klassebesef, van nieuwe menswording. Ze zijn de voorboden van grotere strijd, als zwaardere druk, diepere nood, geweldiger omkeringen in de maatschappij de massaas in beweging brengen, omdat ze hen voor de vraag van leven of ondergang stellen.

Wanneer wilde stakingen uitbreken op groter schaal, wanneer ze grote massaas, gehele industrieën of landstroken meeslepen, dan krijgt de organisatie van de strijd nieuwe vormen. Dan is het nodig dat de personen van de verschillende bedrijven en de arbeiders van verschillende plaatsen voortdurend voeling met elkaar houden; en daartoe moeten organen geschapen worden. Voor overleg en bespreking komen aldoor komitees van afgevaardigden der verschillende bedrijven tezamen. Deze stakingskomitees hebben een geheel ander karakter dan vakverenigingsbesturen en dragen reeds het kenmerk van arbeidersraden. Zij komen direkt uit de strijd zelf op, geven eenheid en leiding aan het geheel, en zijn toch geen leiders in de oude zin van het woord; zij hebben niet de minste zelfstandige macht. Zij komen — vaak telkens andere personen — om de mening en de wil van de groepen, die hen zonden, tot uitdrukking te brengen. Want de groep, de gemeenschap staat voor de daden, waarin deze wil zich manifesteert. Maar zij komen toch niet als passieve boodschappers, maar als hartstochtelijke verdedigers van inzichten, die ze zelf hielpen vormen. Zij namen zelf met volle kracht deel aan de akties en discussies; in hen koncentreert zich de wil en de overtuiging van de groepen die hen zonden. In de komiteevergaderingen worden deze denkbeelden uitgewisseld en getoetst aan de telkens veranderende omstandigheden van de strijd, en worden de besluiten genomen, waarmee de afgevaardigden bij hun groepen terugkeren. En door hen als tussenpersonen nemen de bedrijfsvergaderingen zelf, door discussie en aktie voortdurend intensief deel aan de beslissingen. Zo wordt eenheid van handelen en sterke geslotenheid in aktie van grote massaas verzekerd.

Maar ook weer niet op die manier, dat iedere groep gehoorzaam buigt, als het centrale komitee gesproken heeft. De eenheid door samenwerking voltrekt zich niet in een sfeer van een rationeel uitgedachte regeling van bevoegdheden, maar in een sfeer van aktie en strijd, uit spontane noodzakelijkheid. De arbeiders zelf hebben ten slotte te beslissen, niet omdat ze in een reglement als hoogste gezag

erkend worden, maar omdat zij feitelijk, door hun handelen beslissen. Het kan voorkomen, dat een bedrijfsgroep niet door argumenten, maar door de aktieve daad haar opvattingen uit, en daarmee praktisch anderen meesleept, die ze theoretisch niet had kunnen overtuigen. De zelfbeschikking van de arbeiders over hun strijdaktie is niet een theoretische eis, betekent niet een voorschrift over wat wenselijk is, maar is een feit, dat vanzelf uit de praktijk ontspringt. Het is dikwijls genoeg in grote strijdbewegingen voorgekomen — en zal nog vaak voorkomen — dat de daden afwijken van de besluiten. Soms riepen centrale komitees de massaas tot algemene staking op, en slechts kleine groepjes hier en daar volgden het parool; een andere maal wikten de besturen angstvallig, zonder te durven, en barstte onder de arbeiders de beweging in massale eenheid uit. Zo zal het kunnen gebeuren, dat in opdracht van de personen de afgevaardigden allen voor een staking stemmen, en dat op het beslissende ogenblik dezelfde arbeiders het niet aandurven. Of omgekeerd, dat in de opdracht en de beraadslaging aarzeling de beslissing beheerst en dat toch, door innerlijke krachten gedreven, de arbeiders staken, en de niet besloten strijd als een prairiebrand oplaait. Instinktief voelen de arbeidersmassaas in zulke tijden van spannende strijd de krachtverhoudingen. In hun bewuste denken, waar allerlei leuzen en oude voorstellingen een rol spelen, heerst de ene opvatting; maar zodra ze voor het feit staan, voor aktie en beslissing waarvan wel en wee afhangt, dringt zich ineens de klare intuïtie naar voren en bepaalt een tegengesteld handelen. Dit wil niet zeggen, dat de intuïtie altijd juist is; door onvoldoende inzichten zal zij dikwijls genoeg mistasten en verkeerde beslissingen bewerken. Maar ze beslist; en ze kan niet door leiding of voorgedij van boven af, hoe bekwaam ook, vervangen worden. Door eigen ervaring en strijd, door nederlagen en overwinningen, door eigen inspanning en lering zullen de arbeiders de bekwaamheid moeten verwerven om zelf hun eigen zaak op de juiste wijze te behartigen.

Deze tegenoverstelling van de beide organisatie- en strijdvormen, die van vakbeweging en gereguleerde staking, de oude, en die van wilde staking en arbeidersraad, de komende, betekent niet, dat de laatste onmiddellijk als de enige andere mogelijkheid in plaats van de eerste zal treden. Er kunnen allerlei tussenvormen en overgangsvormen optreden, pogingen om van de vakverenigingsvorm een bruikbare strijdmethode te maken door ze te verbeteren, door de verkeerdheden te vermijden en de voordelen te behouden. Bijvoorbeeld door na een grote stakingsbeweging een kern van de vurigste overtuigde strijders bij elkaar te houden in een blijvende maar kleine organisatie. Hier is dan geen plaats voor een burokratie van ambtenaren, die de zaken voor een grote onverschillige massa waarnemen. Hier is dan ook niet de gescheidenheid in vakbonden met hun vakbekrompenheid, vakegoïsme en vaak ruzies over vakbe-

langen. Eén algemene arbeidersbond, verbonden door algemene klassesolidariteit, omvat allen en strijdt voor allen. Waar een strijd uitbreekt of dreigt uit te breken, is deze bond er dadelijk bij, zendt beproefde organisatoren en propagandisten, om met hun ervaring de arbeiders te helpen, hun de weg te wijzen, en allerlei fouten te helpen vermijden. Dan gaat geen ervaring van vorige strijd verloren; en de opbouw van de eenheid der arbeidersklasse treedt als een bewust en zichtbaar handelen voor ieders ogen.

Haar voorbeeld zou zulk een strijdvorm kunnen vinden in de grote bond van „Industriearbeiders der Wereld” (de „Industrial Workers of the World”, afgekort I.W.W.), die in het begin van deze eeuw in Amerika grote betekenis had. Tegenover de daar zeer bekrompen vakverenigingen van goed betaalde geschoolde vakarbeiders en ambachten was hij uit speciale Amerikaanse toestanden ontstaan. Enerzijds uit de wilde worstelingen van de onafhankelijk voelende mijnwerkers en houtkappers, vrijgevochten pioniers in de wildernissen van het onontgonnen Verre Westen, tegen het grootkapitaal, dat door durf, politieke knoeierij en geweld daar alle natuurschatten tot zijn monopolie had gemaakt. Anderzijds uit de telkens losbarstende hongerstakingen van de doodarme ongeorganiseerde immigranten uit de armste delen van Oost- en Zuid-Europa, die in de fabrieken van de Oostelijke grote steden als goedkope arbeidskracht uitgebuit werden. De I.W.W. gaf hun ervaren leiders, die hun leerden doelmatige strijdmethoden te gebruiken, en hoe pal te staan tegen terrorisme van politie, justitie en burgerwacht; die door openbare propaganda en voor de rechtbanken hun zaak verdedigden, en die hun solidariteit en volharding predikten. In zulke tijden van felle strijd groeide de I.W.W. met honderdduizenden leden, waarvan het grootste deel na de strijd weer afviel. Deze organisatievorm paste geheel bij de wilde reusachtige opgroei van het Amerikaanse grootkapitaal in die dagen, toen het zijn macht vestigde door de vrije boeren en pioniers te onderwerpen, miljoenen behoefteloze landverhuizers uit Europa in te voeren, en door middel van de trusts het gehele bedrijfsleven uit te buiten.

Een dergelijk soort van organisatievorm zal zonder twijfel opkomen of gepropageerd worden, waar spontane strijd van arbeiders uitbreekt, vooral daar, waar de arbeiders nog niet de durf en het zelfvertrouwen hebben om de strijd geheel in eigen hand te nemen. Maar zij kan dan toch maar tijdelijk, als overgangsvorm optreden. De omstandigheden zullen in de komende grote strijd in de grootindustriële kerngebieden anders zijn dan toen in Amerika. Daar was het de opkomst, hier is het de ondergang van de kapitaalheerschappij. De onafhankelijke pioniersgeest die daar streed, en het primitieve landverhuizersegoïsme, dat daar voor het eerst proletarisch klassegevoel moest leren, waren uitingen van het oude burgerlijke individualisme, dat in het gareel van kapi-

talistische exploitatie werd gespannen. Nu gaat het om massaas, reeds lang geschoold door de machine en het kapitaal, die op de basis van hun technische en ook reeds geestelijke samenhang met machine en bedrijf hun wil en hun strijd gaan organiseren. Deze arbeiders zijn door en door proletarisch; proletarische levensomstandigheden en proletarische arbeidsvoorwaarden zijn hun reeds van huis uit meegegeven. Burgerlijke eigenwilligheid is reeds lang weggesleten onder de discipline van het bedrijf; wat er in hen sluimert van solidariteit en gevoelens van saamhorigheid wacht slechts op de praktijk van strijd om als albeheersende kracht op te bloeien. En ook de diepst gedrukte en onderworpen groepen, door het voorbeeld van anderen slechts aarzelend de strijd wagens, in het besef van eigen gemis aan ervaring uitzien naar leiding van anderen, zullen spoedig genoeg de eigen gemeenschapskracht in zich voelen groeien. Dan bemerken zij, dat de strijd tegen het machtige kapitaal slechts succes kan hebben, als allen hun volle kracht niet slechts gebruiken, maar ook ontplooiën en doen groeien, door zelf alle verantwoordelijkheden op zich te nemen. Over alle tijdelijke tussenvormen heen gaat het ten slotte steeds in de richting van het beginsel der radenorganisatie.

3. BEDRIJFSBEZETTING.

In de strijd voor betere arbeidsvoorwaarden treedt onder de nieuwe omstandigheden nog een nieuwe vorm, een nieuwe taktiek op: de bedrijfsbezetting. Zij is niet uitgedacht door de theorie, maar ontstaan door de scheppende daad. Zoals elke strijdwijze der arbeiders ontsprong zij spontaan uit de omstandigheden; de theorie is er om daarna te trachten, oorzaak en betekenis te verklaren. Zij werd geboren uit onmiddellijk gevoelde noodzaak, tijdens de krisissen na de eerste wereldoorlog, en met name in de grote wereldkrisis in het begin der 30er jaren. Tegenover de overweldigende massa der werkelozen namen toen de werkenden een bevoorrechte plaats in, zo zeer benijd, dat er een antagonisme ontstond, een soort van klassetegenstelling. Elke loonstrijd, elk verzet tegen verslechtering, door middel van gewone staking werd voor de nog werkenden onmogelijk, daar onmiddellijk de door de stakers verlaten plaatsen door de werkelozen zouden worden overstroomd. Dus moest de weigering om onder slechtere voorwaarden te werken verbonden worden met een vasthouden van de plaats van werken. Zo moest de bedrijfsbezetting uit tijdelijke noodzaak ontstaan.

Maar eenmaal ontstaan, moest zij worden tot een algemener toepasselijke methode, tot de uitdrukking van een diepere strijdgeest dan die van vroegere tijden. Want bedrijfsbezetting betekent het vormen van een vaste strijdeenheid ook in uiterlijke vorm. In de oude tijd loste het in het werk verbonden bedrijfspersoneel zich bij het verlaten van de fabriek, dus ook bij een staking, op in enkelingen, over woningen en straten verstrooid. Wel zochten de stakers weer verband door het gebruik van straat en vergaderlokalen, voor persoonlijke en kollektieve bespreking. Dat kon, daar toch hun strijd door de vakvereniging in een sfeer van legaliteit werd gehouden. Hoe vaak dit recht ook door politie en autoriteiten beperkt en geschonden werd, toch bleef als grondslag van alle handelen het bewustzijn, dat het gebruik van deze wettige middelen rechtmatig was in een strijd voor geoorloofde doeleinden.

Waar echter deze legaliteit niet erkend wordt, waar het grootkapitaal door zijn macht over alle staatsorganen dit recht op straat en vergaderlokaal denkbeeldig maakt, daar moeten de arbeiders, willen zij strijden, dit recht nemen. In Amerika was het heel gewoon, dat grote stakingen een voortdurende strijd met politie en justitie over het gebruik van straat en plein meebrachten. De bedrijfsbezetting betekent het nemen van een vergaderrecht op de plaats, die daarvoor van nature aangewezen is, zonder op welwillendheid van zaalhouders en autoriteiten te zijn aangewezen. Zij belet op afdoende wijze dat onderkruipers de plaatsen van de stakers in de werkplaats innemen, en maakt daardoor de staking eerst ten volle effectief. Natuurlijk brengt dit nieuwe en verbitterde strijd mee. De kapitalisten, als eigenaars van het bedrijf, beschouwen deze bezetting als een aantasting van hun eigendomsrecht, en op dit juridische argument moet de politie trachten de arbeiders er uit te drijven.

Inderdaad, alleen maar gezien met het oog van het oude juridische formele recht, is bedrijfsbezetting daarmee evenzeer in strijd als de staking er mee in strijd is. Natuurlijk roept de kapitalist, om de arbeiders zoveel mogelijk weerloos te maken, het formele recht te hulp. Met datzelfde formele recht tracht hij een staking te brandmerken als verbreking van het arbeidskontraakt, die hem het recht geeft om nieuwe arbeiders in dienst te nemen. Maar tegen deze oude juridische logica in heeft de staking zich doorgezet en ontwikkeld als strijdmiddel, omdat ze nodig was. Het burgerlijk recht geeft de werkelijkheid van het kapitalisme ook niet weer; alleen maar de formele burgerlijke opvatting daarvan. De kapitalistische wereld is niet een wereld van met elkaar handelende en kontrakterende individuen, maar een wereld van strijdende klassen. Zijn de arbeiders te zwak, dan zet zich het formele kapitalistische recht door, de stakers gaan er uit als kontraktbrekers en worden door anderen vervangen. Maar waar de arbeidersstrijd zich als een macht ontwikkelde, zet zich de nieuwe rechtsopvatting door: dat

staking niet is een verbreking, maar een tijdelijke onderbreking van het arbeidskontraakt, voor het doel van een herziening en nieuwe regeling der arbeidsverhouding. Zou niet steeds formeel erkend bij de juristen, dan toch praktisch in de maatschappij. En zo heeft zich ook in later tijd de bedrijfsbezetting als strijdvorm praktisch doorgezet, waar ze nodig was, en waar de arbeiders er de macht toe hadden. De kapitalisten en de rechtsorganen mogen zich op het formele juridische standpunt van het oude recht plaatsen, dat dit aantasting van het eigendomsrecht is. Maar van de zijde der arbeiders is het een strijdvorm, die het eigendomsrecht niet aantast, doch slechts een gevolg ervan tijdelijk buiten werking stelt. Bedrijfsbezetting is geen bedrijfsonteigening. Na afloop van de strijd is de kapitalist meester en eigenaar als vroeger.

Maar tegelijk is zij toch meer. Als een lichtflits aan de horizon breekt hier een glimp door van toekomstige ontwikkeling. In de bedrijfsbezetting brengen de arbeiders spontaan tot uiting, dat hun strijd in een nieuwe fase is getreden. Hier komt hun vaste aaneengeslotenheid als bedrijfsorganisatie voor den dag, als hun natuurlijke eenheid, die niet meer in losse personen is op te lossen. Het bedrijf is niet enkel hun plaats, hun orgaan van werk, maar ook hun plaats, hun orgaan van strijd. In deze strijd openbaart zich aan de arbeiders hun nauwe verbondenheid met het bedrijf. Het is voor hen dan niet meer het gebouw van een ander, waar zij niets te maken hebben dan alleen als zij, geroepen naar believen van die ander, mogen komen werken tot hij ze weer wegzendt. Het bedrijf is voor hen de produktie-installatie, het geheel van arbeidsmiddelen dat zij hanteren, dat alleen door hun arbeid tot een levend deel van de maatschappij wordt gemaakt. Zij voelen zich niet vreemd aan het bedrijf als aan het huis van een ander; het staat veel nader aan hen, dan aan de juridische eigenaars, de aandeelhouders, die niet eens weten waar het ligt. In het bedrijf verwezenlijkt zich voor de arbeiders de inhoud van hun leven, de arbeid, hun saamverbondenheid als werkersgemeenschap, die dit produktie-organisme in beweging en aktie brengt, die het leven inblaast: en tegelijk hun verbondenheid met het maatschappelijk geheel, dat uit bedrijven is opgebouwd. Hier voelen zij, zij het ook eerst maar als vaag instinkt, de noodzakelijkheid om geheel meester te zijn over de produktie, en ze te ontnemen aan de onwaardige buitenstaanders, de kapitalisten, die als vreemden er nu over kommanderen en ze misbruiken om de rijkdom van de mensheid te verspillen en de aarde te verwoesten. En in de zware strijd die dat zal kosten, zijn het weer de bedrijven, waarin zij hun kracht vinden, waarin hun natuurlijke strijdeenheid ligt, die hun steunpunten zijn, de vestingen waar de strijd om gaat. Tegenover die natuurlijke verbondenheid van arbeiders en bedrijven staat de heerschappij van het kapitaal als een geweld van buiten, wel nog oppermachtig

en geducht, maar toch steeds meer in de lucht hangend; terwijl de groeiende macht van de arbeiders in de vaste aarde wortelt. Zo werpt in de bedrijfsbezetting de toekomst haar lichtschijs vooruit, in het opkomende besef, dat de bedrijven bij de arbeiders behoren; dat ze samen eerst een harmonisch geheel vormen; dat de grote strijd der klassen om en in en door middel van de bedrijven zal gevoerd worden.

4. DE POLITIEKE STAKING.

In de oude arbeidersbeweging waren niet alle stakingsbewegingen op het doel gericht betere arbeidsvoorwaarden te winnen. Men maakte onderscheid tussen de „ekonomische” en de „politieke” staking. In de politieke staking ging het niet om loonsverhoging, maar om een politieke maatregel, om een bepaalde nieuwe wet te verkrijgen of te verhinderen. Zij was niet gericht tegen de ondernemers en tastte hun winst niet aan; zij was gericht tegen de staatsmacht, de regering, om deze te dwingen aan de arbeiders politieke rechten te geven, of onderdrukkende wetten af te schaffen, of niet in te voeren. Het kon dus voorkomen, dat zelfs de fabrikanten met het doel instemden, en de staking aanmoedigden.

Een normale volgroeide kapitalistische maatschappij kan niet bestaan zonder een zekere mate van gelijkgerechtigdheid van de arbeiders. De moderne industriële produktie berust op een ontwikkelde en fijne techniek, toepassing van hoog ontwikkelde wetenschap, en eist zorgvuldige persoonlijke medewerking en bekwaamheid van de arbeiders. De dwang tot uiterste krachtsinspanning, nodig voor een hoge graad van uitbuiting, kan niet als bij slaven en koelies door ruw fysiek geweld uitgeoefend worden; dat zou zich wreken in een even ruwe mishandeling van de arbeidsmiddelen. Deze dwang moet komen van binnen uit, door fijnere morele en organisatorische pressiemiddelen, berustende op het gevoel van eigen verantwoordelijkheid van vrije mensen, vrije verkopers van hun arbeidskracht, die zich tot het uiterste inspannen om, schijnbaar, hun eigen lot in de wedstrijd der konkurrentie te bepalen. Zij mogen zich niet als weerloze verbitterde slaven voelen; zij moeten de mogelijkheid hebben om hun aangedaan onrecht te keren. Indertijd heeft, in de opkomst van het kapitalisme, hun felle weerstand tegen al te mateloze uitbuiting, die de levenskracht der maatschappij zelf dreigde te vernietigen, een belangrijke rol gespeeld. Om als arbeiders zichzelf in het kapitalisme te kunnen handhaven, hadden zij niet slechts de persoonlijke en juridische vrijheid en gelijkgerechtigdheid nodig, die de burgerlijke revolutie hun vanzelf verschaftte. Ook verdere rech-

ten en vrijheden waren nodig, recht van vereniging, om vakverenigingen voor regelmatige behartiging van hun belangen te kunnen vormen, recht van vergadering, recht van vrije meningsuiting, vrijheid van drukpers. En al deze politieke rechten en vrijheden konden zij slechts verzekeren door hun invloed op de regering en in de parlementen te doen gelden, dus door kiesrecht.

In de eerste tijden van de heerschappij van de bourgeoisie was het kiesrecht beperkt, evenals de andere politieke rechten. De machines waren nog vrij primitief, de graad van uitbuiting was nog gering; door onmenselijk lange werktijden en een ruwe autokratie in fabriek en staat moest de opkomende kapitalistenklasse haar rijkdom en macht vestigen. Tegenover de massa van de erondergekonkurreerde rebelse kleine burgerij en de zwaar gedrukte arbeiders hield zij haar politieke heerschappij in stand door beperktheid van het kiesrecht en van de andere politieke rechten. Slechts door voortdurende strijd en herhaalde revolutionaire bewegingen, kon, toen de winsten groter en zekerder waren geworden, vooruitgang en democratie afgedwongen worden. Dit herhaalde zich in alle landen van Europa, waar in de 19de eeuw het kapitalisme indrong. De verouderde politieke vormen, waaronder rijke kooplieden of een grondbezittende adel hadden geheerst, moesten wijken voor burgerlijke staatsinstellingen, eerst meestal met beperkte rechten, alleen voor de bourgeoisie. Dan moest daarna nog een strijd van de arbeiders komen voor democratische uitbreiding van deze rechten. Deze strijd neemt een groot deel van de binnenlandse geschiedenis in de tweede helft van de 19de eeuw in beslag.

In die tijden van snelle uitbreiding van het kapitalisme is de strijd voor algemeen kiesrecht een belangrijk middel geweest om de breedste kringen, vaak de gehele massa van het proletariaat op de been te brengen. De kleine burgerij, doordat zij hetzelfde belang bij kiesrecht had, werd meegesleept in deze strijd, en vaak zelfs kreeg hij, als middel om onbekwame konservatieve regeringen kwijt te raken, steun van het vooruitstrevende deel van de bourgeoisie. De illusie, dat het mogelijk zou zijn door algemeen kiesrecht en volledige democratie een betere socialistische maatschappij te veroveren, zonder gewelddadige revolutie, alleen door verstandig gebruik van het stembiljet, bracht in de arbeidersmassaas nog grotere geestdrift voor deze kiesrechtstrijd, als wezenlijk deel van een algehele bevrijdingsstrijd. Omgekeerd wekte de vrées, dat dan de proleten de politieke macht geheel in handen zouden krijgen, een taaie tegenstand bij het konservatieve deel van de bourgeoisie. Formeel stond deze heel sterk in haar weerstand; want algemeen kiesrecht moest wettelijk besloten worden door parlementen, die zelf aan het beperkte kiesrecht hun plaats te danken hadden, die dus feitelijk zich zelf om hals

moesten brengen. Een sterke druk van buiten in de vorm van massabewegingen was dus nodig. Daarom hebben massa-akties, ten slotte in hun sterkste vorm van politieke massa-stakingen, een belangrijke rol in de politieke ontwikkeling gespeeld. Een der beste voorbeelden om de werking van politieke stakingen te bestuderen levert de Belgische kiesrechtbeweging van 1891—1893.

Door het beperkte aan inkomen gebonden kiesrecht was in België de regering steeds in handen van een klerikale konservatieven. De arbeidstoestanden in de fabrieken en vooral ook de kolenmijnen waren allerellendigst. Nadat reeds lange jaren propaganda was gemaakt, vergaderingen waren gehouden en vlugschriften verspreid, voorstellen in het parlement waren gedaan maar steeds door de meerderheid waren verworpen, besloot de Werkliedenpartij tot een algemene werkstaking. Deze moest, terwijl de Kamers over een nieuw voorstel beraadslaagden, een politieke druk uitoefenen. Zij moest de intense belangstelling en de felle wil der massa's doen blijken; deze staakten het gewone werk om alle aandacht en kracht op deze levenskwestie te richten. Zij dwong tegelijk alle tot nog toe onverschilligen onder de arbeiders en de kleine burgers, en alle andere klassen, om hun aandacht aan de kiesrechtzaak te geven. Zij demonstreerde aan allen, ook aan de parlementsleden die over de voorgestelde kiesrechtwet moesten stemmen, de macht en de maatschappelijke betekenis van de arbeidersklasse, die niet langer in politieke onmondigheid wilde en kon gehouden worden. Eerst zette zich de konservatieve Kamermeerderheid natuurlijk schrap; zij wilde zich niet laten dwingen, zij had naar eer en geweten te beslissen, dus wilde nu juist niet, niet onder deze pressie van buiten. En de heren zetten de kiesrechtkwestie van de agenda af en begonnen over andere dingen te beraadslagen. Maar de staking zette het maatschappelijk leven steeds meer stop, produktie en vervoer lagen stil; naar steeds nieuwe categorieën van arbeiders, tot zelfs naar brave plichtmatige staatsbeambten sloeg de beweging over. Het regeringsapparaat zelf werd in zijn werking belemmerd en stond voor ontwrichting; en steeds groter werd de spanning en de onrust wat er uit zou groeien. En onder die druk begon de tegenstand van de Kamermeerderheid af te brokkelen. Ze voelde dat er maar één keuze was: óf toegeven, óf de beweging met wapengeweld onderdrukken — maar hierbij moest ze vrezen niet meer ten volle op de soldaten te kunnen vertrouwen; en dat betekende revolutie. En zo zakte hun onwil in elkaar; tegen eer en geweten, of liever na hun eer en geweten nog eens beter te hebben geraadpleegd, namen zij ten slotte de kiesrechtuitbreiding aan. Zo hadden de arbeiders door het wapen van de politieke massastaking de overwinning behaald en hun doel bereikt.

Men heeft toen wel, na dit succes, in de politieke staking

een middel gezien dat telkens in de strijd der arbeiders te gebruiken was, wanneer men er op andere wijze niet kon komen. Maar dat viel tegen. De geschiedenis van de arbeidersbeweging kent nog meer mislukte politieke stakingen dan geslaagde. Want zulk een staking, die daarop neerkomt, dat aan de regering van de bourgeoisie de wil van de arbeiders wordt opgelegd, heeft iets in zich van een revolutie, in elk geval van een revolte, een opstand. Zij moet daarom in de bourgeoisie het instinkt van zelfbehoud, van eigen handhaving wakker roepen, een neiging tot krachtdadige onderdrukking. Deze natuurlijke instinkten worden op de achtergrond gedrongen als het gaat om dringende modernisering van het kapitalisme, tegen verouderd konservatisme van een regeringskliek: want die kan de vooruitstrevende bourgeoisie slechts overwinnen door de druk van de gehele volksmassa, en speciaal de economische kracht der arbeiders in het geweer te brengen. Dan herhaalt zich in het klein wat vroeger in elke burgerlijke revolutie gebeurde: de arbeiders als massakracht om de noodzakelijkheden van de kapitalistische vooruitgang door te voeren. Waar dan een groot deel van de bourgeoisie zelf voor de hervorming is, dus deze klasse in elk geval sterk verdeeld is, terwijl de arbeiders zich in hun eenheid sterk en vol geestdrift voelen, omdat zij nieuwe wegen voor zich zien opengaan, daar slaagt de staking, daar bereikt zij haar doel. Zij kan daar slagen, niet omdat de bourgeoisie zwak is, maar omdat het kapitalisme innerlijk nog zo sterk is. Door het algemeen kiesrecht wordt het kapitalisme nog vaster; het verankert zich steviger in de arbeidersklasse door de verwezenlijking van ten minste formele politieke gelijkheid. Het arbeiderskiesrecht behoort bij een volgroeid kapitalisme, zoals de vakvereniging daarbij behoort, beide nodig voor de arbeiders, om zich te kunnen handhaven op de plaats, die zij als klasse in het kapitalisme innemen.

Maar als de arbeiders menen, dat ze nu door een politieke staking nog andere voordelen kunnen winnen, dan vinden ze de gehele bourgeoisie gesloten tegenover zich. Daardoor reeds voelen ze zichzelf onzeker en aarzelend. Waar niet de bezielende kracht van een groots doel alles meesleept en alle bedenkingen onderdrukt, zijn en blijven de arbeiders verdeeld, en de staking wordt niet onweerstaanbaar algemeen. Door gemis aan eenheid en durf mislukt ze reeds in de opzet; doordat men ziet dat ze niet algemeen is, moet elke deelnemende groep vrezen slachtoffer te worden. Men voelt, dat ze de onverzettelijke tegenstand van de gehele bourgeoisie met al haar aanhang en organen niet kan breken. Meer en meer deelnemers vallen af, en de staking moet na enige tijd zonder resultaat opgeheven worden.

Dit is het beeld dat de mislukte politieke stakingen te zien geven. Zij zijn nederlagen in de strijd, die dikwijls tot verzwakking van de te voren snel gegroeide organisaties lei-

den en aan het zelfvertrouwen der arbeiders een harde slag toebrengen. Deze voelen dan, dat het kapitalisme nog een veel groter innerlijke kracht heeft dan zij meenden, en dat een langere, taaiere en zwaardere strijd nodig zal zijn. Maar tegelijk voelen zij instinktief, dat zij toch in de massale staking over een machtig politiek wapen beschikken, dat bestemd is om in hun strijd nog een grote rol te spelen.

Deze opvatting werd bevestigd door de stakingen in de eerste Russische revolutie van 1905. Deze toonde een geheel nieuw karakter in de massastakingen. In Rusland was nog geen kapitalisme van grote betekenis, slechts enkele reuzenfabrieken in enige grote steden en centra, door buitenlands kapitaal gevestigd, waar verhongerde boeren tot industriearbeiders werden. Er was nog geen vakbeweging, die stakingen kon regelen; deze waren onwettig, en het gehele regeringsstelsel was despotisch en willekeurig, Aziatisch primitief. De revolutionaire partij van meest intellectuele emigranten, die zich de sociaaldemokratische partij noemde, had nog als taak te strijden voor wat de burgerlijke revolutie in West-Europa had volbrecht, de vernietiging van het absolutisme, de vestiging van een burgerlijke rechtsorde. Dus was de strijd die onder de Russische arbeiders opkwam, spontaan — zij het ook door de sociaaldemokratische partij voorbereid en aangevuurd — en chaotisch. Hij was al enige jaren voorafgegaan door „economische” stakingen tegen lage lonen en ondragelijke arbeidstoestanden; maar door het ingrijpen van politie en kozakken, waartegenover de arbeiders dan hun protest door straatdemonstraties en ontplooiën van rode vaandels stelden, kregen deze dadelijk een politiek karakter. Door de Japanse oorlog opgestuwd, die het gezag der regering had ondermijnd, kwam de revolutie als een uitbreiding op reusachtige schaal van deze stakingsuitbarstingen tegen ondernemers en staatsmacht te samen. Nu eens vlamden zij geweldig op, en sloegen van de ene fabriek naar de andere over, tot soms de gehele stad of alle industrie van het land stil lag; dan weer bleef het smeulen om dan hier dan daar tot plaatselijke stakingen en concessies van de ondernemers te leiden. Dan weer werd op straat gedemonstreerd, vechtend tegen politie en soldaten, soms in massale triomf, waarbij deputaties van rebellerende soldaten hun eenheid kwamen betuigen, en de regeringsorganen in afwachting zich stilhielden. Dan weer sloeg de regering toe en nam leiders gevangen, en verzonk de gehele stakingsbeweging tijdelijk in apathie tot een volgende uitbarsting. Tot ten slotte de opstand in barrikadengevechten door de militaire macht neergeslagen werd.

Dit was een geheel ander soort politieke staking dan wat men in West-Europa kende. Rosa Luxemburg heeft toenter-

tijd dit karakter duidelijk uitgetekend, als een vermaning aan de Westeuropese partij- en vakbondleiders, die meenden massastakingen onder hun leiding en controle te kunnen en te moeten houden. Inderdaad was dit niet een vooraf be- raamde actie voor een bepaald doel, maar een uitbarsting van zwaar mishandelde mensheid, die als een kracht van natuurelementen zich baan brak. Het was niet de strijd van reeds vrij sterk georganiseerde strijders, die een hun te lang onthouden recht opeisten; het was een vertrapte massa die ontwaakte tot mens-zijn in de eerste vorm, waarin zelfbewustzijn zich kan uiten, in strijd. Hier kon geen sprake zijn van gelukken of mislukken van de staking; het feit van haar uitbreken was al een overwinning, een verschuiving van machtsverhoudingen, die niet meer ongedaan was te maken. Overal in de fabrieken kwamen nu verbeteringen en moest met de arbeiders rekening worden gehouden. Maar bovendien hadden deze stakingen aan het Russische Tsarisme een stoot toegebracht, waarvan het zich niet zou herstellen. De invoering van een parlement, de Rijksdoema, en het op touw zetten van nieuwe landbouwregelingen waren daarvan slechts de uiterlijke tekenen. Want de heersende staatsmacht was onbekwaam om Rusland werkelijk te moderniseren. Deze revolutie heeft een tweede voorbereid, waarin het Tsarisme geheel zou ineensorten.

De ervaringen van de politieke stakingsbeweging in Rusland konden niet anders dan grote invloed uitoefenen op de opvattingen van de arbeiders in West-Europa. Deze waren door de ontwikkeling van het kapitalisme ook voor nieuwe vraagstukken komen te staan.

Omstreeks '95 was een periode van prosperiteit begonnen, een tijd van ongekeerde reusachtige opbloei en ontwikkeling van het kapitalisme, die twintig jaar duurde, tot aan de eerste wereldoorlog. Overal groeide de industrie, nieuwe markten werden geopend, in verre werelddelen en koloniën werden fabrieken en allerlei ondernemingen opgericht en spoorwegen aangelegd, die in de oude landen vooral de ijzerindustrie uitbreidden en in de nieuwe landen het kapitalisme deden opkomen. Nu eerst breidde het zich over de gehele aarde uit. Amerika (d.w.z. de U.S.A., de Verenigde Staten) en Duitsland waren het toneel van de sterkste en snelste ontwikkeling. De lonen stegen, de werkeloosheid was gering; de vakverenigingen breidden zich tot reusachtige massa-organisaties uit en kregen invloed. Zo groeide in de arbeiders een stemming, wel niet van tevredenheid, maar toch van bevrediging, dat ze, zij het ook door strijd, hun positie konden handhaven; waarbij alle gedachte aan revolutie verdween. En in hun leiders kwam een gevoel van macht door organisatie, en kwam de opvatting op, dat nu

door deze macht hun invloed op staat en maatschappij zich steeds verder zou uitbreiden tot industriële en dan eveneens tot politieke democratie.

Maar de werkelijke politieke ontwikkeling toonde een geheel ander beeld. Het grootkapitaal met zijn groei als heersende macht in de maatschappij beheerste steeds meer de opvattingen van de gehele bourgeoisie en de politiek der regeringen. Dit kwam uit in steeds groter onwil om aan de arbeiders tegemoet te komen. Door de snel toenemende behoefte aan markten voor afzet en aan bronnen van grondstoffen, door de uitbreiding van het kapitalisme over verre werelddelen, groeide in steeds fellere wedstrijd tussen de bourgeoisieën der verschillende landen de drang naar verovering van koloniën en invloedssferen. Overal braken reeds oorlogen uit, in de Transvaal, in China, op Cuba, op de Balkan: Engeland konsolideerde zijn „empire” tot een vaster eenheid, Duitsland bouwde een vloot. Deze politiek, meest als imperialisme betiteld, leidde tot steeds groter bewapening en oorlogsvoorbereiding, opgestuwd door telkens nieuwe strijdkwesties. Dit eiste niet slechts zwaardere belastingen, die als verbruiksbelasting meehielpen alles duurder te maken en zo de geldelijke loonsverhogingen onwerkzaam te maken. Het wekte ook een geest van gewelddadigheid in de heersende klasse, die zich instelde op oorlog en strijd, op ruwe onderdrukking in den vreemde en in het eigen land.

Door de prosperiteit voelde de bourgeoisie zich weer zelfvertrouwen en vol geloof in de toekomst van het kapitalisme, bereid de strijd op te nemen tegen binnen- en buitenlandse vijanden. Vooral in Duitsland, dat als de laatst gekomene onder de kapitalistische machthebbers geen deel had gehad in de vroegere verdeling van de rijke koloniale gebieden, en zich met zijn reusachtige industrie in zijn grenzen beklemd voelde, was de geest van de bourgeoisie agressief, strijdlustig. Om voor haar nationale machtdoeleinden sterk te zijn moest zij het democratisch internationalisme van de arbeiders er onder drukken. Niet uitbreiding maar inkrimping van arbeidersrechten was haar gedachte. Telkens doken denkbeelden, of aanloopjes, of voorstellen op tot besnoeiing van het stakingsrecht en het verenigingsrecht, tot beperking van het kiesrecht. Voor de arbeiders ging het dus niet zo zeer om het veroveren van nieuwe als nog meer om de verdediging van oude rechten.

Zo is het begrijpelijk, dat zij naar strijdmiddelen omzagen, en dat er in de sociaaldemokratische pers na 1900 en vooral na 1905 veel geschreven en gedebatteerd werd over de massastaking. De kapitalistische ontwikkeling, die de arbeiders, maar in nog hogere mate de bourgeoisie sterker maakte, deed in beide het machtsgevoel groeien, dus ook hun tegenstelling. Zo kwam het, dat dit vraagstuk van strijdtaktiek steeds meer de geschillen van de tegenover elkaar staande richtingen in de arbeidersbeweging bepaalde. Wat

zouden de arbeiders moeten doen als hun politieke rechten werden aangetast, of als de meest gerechtvaardigde stakingen door massale uitsluitingen werden beantwoord, of wanneer ondanks hun protesten de regeringen op oorlog aanstuurden? Het voorbeeld van België en van Rusland paste niet zonder meer onder de nieuwe omstandigheden tegen de machtigste regeringen en een wereldbeheersende bourgeoisie. Zouden arbeiderspartijen en vakverenigingen tezamen een massale politieke staking afkondigen, dan zou zonder twijfel de regering, verzekerd van de steun van de gehele bourgeoisie, in staat zijn om de leiders gevangen te zetten, de organisaties als een gevaar voor de veiligheid van de staat te vervolgen en te ontbinden, hun kranten en geschriften te onderdrukken, door de staat van beleg elke verbinding en aktie van de arbeiders te verhinderen, en door mobilisatie van militaire macht haar onbetwist gezag te verzekeren. Wat voor kansen zouden de arbeiders daar tegenover hebben, van elkaar gescheiden, blootgesteld aan bedreigingen en laster, ontmoedigd door een stroom van krantenleugens? En als dan hun organisaties, in zo lange jaren van strijden opoffering opgebouwd, hun enige houvast, hun enige machtmiddel, hun plechtanker, zouden vernietigd zijn, dan was voor hen alles verloren.

Zo voelden het de meeste arbeiders, en zo verzekerden de leiders. Voor dezen, met hun leven, hun werk, hun kijk op de wereld tot de bestaande organisaties beperkt, moest dit ook inderdaad het einde der wereld betekenen. Dus moesten vóór alles de organisaties bewaard blijven. De waarde van hun argumenten, die nu, na 1933, nu een versterkte staatsmacht al die organisaties zonder enige moeite of strijd heeft weggeveegd, zo gering is gebleken, leek toen heel sterk. Dus verzetten zij zich principieel tegen elke poging tot politieke staking, ook tegen elke propaganda en diskussie daarvan. Dat beteekent, dat in deze vorm, als tevoren weloverlegde, door de organisaties besloten en door haar leiders geleide akties zulke politieke stakingen zeker niet mogelijk zijn. Maar de economische ontwikkeling zal zich aan deze bedenkingen niet storen. Als maatschappelijke krisissen de arbeiders met ondergang bedreigen, als de toestanden ondragelijk worden, dan moet de massale strijd losbarsten. Maar dan spontaan, onweerstaanbaar, als een onweer uit een elektrisch geladen atmosfeer, tegen alle bedenkingen en alle verzet in.

De algemene werkstaking zonder meer is nog geen revolutie. Zij ligt nog geheel binnen het kapitalisme. Zij zet de produktie stil, die de basis van het leven ook van de arbeidersklasse zelf is. Zij heeft dus alleen zin, zolang anderen, de kapitalisten, meester zijn over de produktie, zolang de produktie hun zaak is, en dus door verstoring van deze zaak op hen een druk wordt uitgeoefend. Zodra de kapitalisten niet meer als meesters kunnen gelden of erkend worden,

heeft stilzetten van de produktie voor de arbeiders alle zin verloren, en wordt organisatie der produktie het wachtwoord. Theoretisch gesproken bedoelt een politieke staking niet meer dan door een druk op de staatsmacht de wilstrichting van haar politiek te wijzigen, terwijl deze staatsmacht voor en na als vaststaande politieke grondslag van de maatschappij blijft gelden. Maar als een massastaking met de elementaire kracht van een storm uit de diepte van de maatschappij losbreekt, gaan haar werkingen ook in de diepte. Het is onvermijdelijk dat elke ontplooiing van arbeidersmacht, elke massale strijd de felste weerstand bij de bourgeoisie opwekt, als een aanval op haar heerschappij. En weer staan de arbeiders voor de vraag of zij in zulk een strijd enige kans hebben.

Het is niet waar, dat door een gewelddadige onderdrukking van hun organisaties alles verloren is. Deze zijn slechts de uiterlijke vorm van wat in hun binnenste leeft. Zou iemand werkelijk kunnen menen dat daardoor de arbeiders meteen in de bekrompen, alleen aan zichzelf denkende, van geen klassegemeenschap wetende eenlingen uit de oude tijd terug veranderen? In hun harten blijft dezelfde solidariteit leven, hetzelfde klassebewustzijn, dezelfde toewijding als tevoren, nu nog versterkt door de hogere daaraan gestelde eisen; en zij zullen vormen weten te vinden, waarin deze zich kunnen uiten. Als deze innerlijke krachten sterk genoeg zijn, kan geen geweld van boven ze breken. Als de arbeiders de nederlaag lijden, is het doordat ontmoediging meester over hen wordt. Regeringsmacht kan niet de millioenen dwingen om te werken. Zij kan daden verbieden en verhinderen: vergadering, demonstratie, aktie; maar dat alles werkt alleen als middel tot intimidatie, om hun eenheid te breken. En het hangt van de innerlijke kracht van de arbeiders af of dat slaagt. Ongetwijfeld worden daarbij de hoogste eisen aan deze krachten van moed en karakter gesteld. Maar juist daardoor worden zij gespannen tot de hoogste graad, als staal in het vuur.

Dit is niet de zaak van één enkele staking, één aktie; telkens opnieuw worden de arbeiders op de proef gesteld. Zijn hun samenhang en vastbeslotenheid, is hun inzicht, is hun innerlijke organisatie niet groot genoeg om standvastig vol te houden, dan brokkelt hun eenheid af en smelt hun kracht weg. Dan heeft hun organisatie het moeten opgeven tegen de kracht van de staatsmacht en de bourgeoisie. Maar als hun eenheid niet te breken is, als ondanks alle geweld van boven geen ontmoediging, geen inzinking, geen wijken is te bespeuren, dan is het naar de andere zijde, dat de staking begint te werken. Als produktie en verkeer stilstaan, als het maatschappelijk leven verlamd is, als de openbare bestuursfuncties in hun werken belemmerd worden, als uit de steeds meer verontruste burgerij stemmen opgaan van liever wat toe te geven dan een katastrofe uit te lokken, dan begint

het gezag van de regering, die niet in staat is de orde te herstellen, af te brokkelen. Zoals ze nu tegenover de massaas staat, treedt haar ware wezen steeds meer te voorschijn: een heersende minderheid te zijn, die slechts zolang ontzag inboezemde als ze almachtig leek, en slechts zolang almachtig leek als geen andere macht tegenover haar stond; zolang zij als vaste rots stond in een oceaan van losse individuen. Staat zij tegenover een even vast georganiseerde meerderheid, is zij niet in staat om de opstandige massaas te dwingen, dan verdwijnt haar innerlijke zekerheid, haar zelfvertrouwen, haar vaste lijn. Ook haar eenheid, wanneer de staking de verbinding van haar delen belemmert en de plaatselijke overheden op zichzelf zijn aangewezen. Zo begint de vaste organisatie van de staat haar innerlijke stevigheid te verliezen. Tracht dan de regering met militair geweld de beweging neer te slaan, dan bemerkt zij dat dat in het begin wel kan gaan, maar dat op den duur de militaire moraal niet bestand is tegen een dergelijk gebruik tegen medeburgers, die van een wettig recht gebruik maken voor een wettig doel. Wordt de militaire discipline murw, dan verliest de staatsmacht naast haar moreel gezag ook nog haar sterkste fysieke wapen voor het er onder houden van de massaas.

Zo werd reeds vóór de eerste wereldoorlog, op grond van de ervaringen tot aan die tijd, de werking en betekenis van massastakingen erkend. Maar het was nog alleen maar theorie, het was nog verre van praktisch. Zo eenvoudig en schematisch, onder zulke primitief-onschuldige vormen als men zich toen, in die nog minder gewelddadige tijden, kon voorstellen, zou deze wereldstrijd der klassen niet verlopen. Hij was ook pas in zijn eerste begin. Massastakingen als onweerstaanbare uitbarstingen in een ontworpen verwoeste wereld kon men zich toen niet voorstellen. De macht van bourgeoisie en staat was nog zo goed als onaangetast. En zij kon zonder veel moeite de arbeiders in haar massa-aktie drijven, de wereldoorlog, die een verpletterende nederlaag voor de arbeidersbeweging betekende. Sindsdien is de staatsmacht er in geslaagd haar organisatie zo geducht te versterken, dat die van de arbeiders daartegenover voor eerst krachteloos is geworden.

Deze feitelijke zwakte van de arbeiders en van hun strijd openbaarde zich ook in de zwakte van de theorie. Theorie kan nooit uit zichzelf inzichten scheppen; zij moet wachten op de ervaring, uitgaan van de praktijk, om deze samen te vatten in begrip, te verklaren en er verdere konsekwenties op te bouwen. Min of meer massale stakingen waren al praktisch opgetreden; dus kon, in beginsel, een inzicht in haar verste werkingen zich vormen. Maar wat daarna moest komen bleef verborgen. Daarin lag de beperktheid der toenmalige diskussies. Men kon zien, dat het vaste samenstel van de staat ontworpen en ten slotte vernietigd zou worden; en men kon met een brede algemene zinswending daarop laten